

1.3 Slovenský potravinársky priemysel, jeho podpora a koncepcia rozvoja na obdobie rokov 2014 – 2020

Potravinársky priemysel je významným odvetvím priemyselnej výroby, ktorý plní viaceré funkcie, pričom ho tvorí 16 výrobných odborov. Je nosným odberateľom poľnohospodárskych komodít z domácej, zo zahraničnej proveniencie, zabezpečuje ich spracovanie, vyrába potravinárske výrobky, generuje aj služby, poskytuje pracovné miesta, má významný vplyv na rozvoj regiónov, zabezpečuje výživu obyvateľstva a zúčastňuje sa na zásobovaní obyvateľstva potravinami (Matošková & Uhrinčat'ová, 2015).

Potravinársky priemysel zabezpečuje potravinovú suverenitu Slovenska a disponuje potenciálom na rozvoj s cieľom zabezpečiť potravinovú sebestačnosť krajiny na úrovni 80 percent v horizonte roku 2020 pri súčasnom rešpektovaní požiadaviek ochrany životného prostredia a zachovaní princípov udržateľného rozvoja. Silná konkurencia po vstupe Slovenska do EÚ medzi podnikmi, nedostatočné investície do inovácií a modernizácie potravinárskeho priemyslu, nerovnovážne podpory v rámci poľnohospodárstva a potravinárstva oslabili jeho pozíciu. Konkurencieschopnosť slovenského potravinárskeho odvetvia bola a je ďalej výrazne ohrozená najmä v dôsledku nedostatku investičného kapitálu, nástupu obchodných reťazcov a nedostatočnej skúsenosti v oblasti obchodu a marketingu (Ministerstvo pôdohospodárstva a rozvoja vidieka SR, 2014).

Podľa Grznára a Szabu (2012) poľnohospodárske odvetvie čelí po vstupe SR do EÚ výzve udržať si konkurenčnú schopnosť predovšetkým na domacom trhu a vytvoriť si pozície na veľkom európskom trhu. Súčasná situácia potravinárskeho priemyslu na Slovensku naznačuje, že je to veľmi problémové podnikateľské prostredie, ktorého vývoj vyžaduje implementácie inovačných technologických riešení.

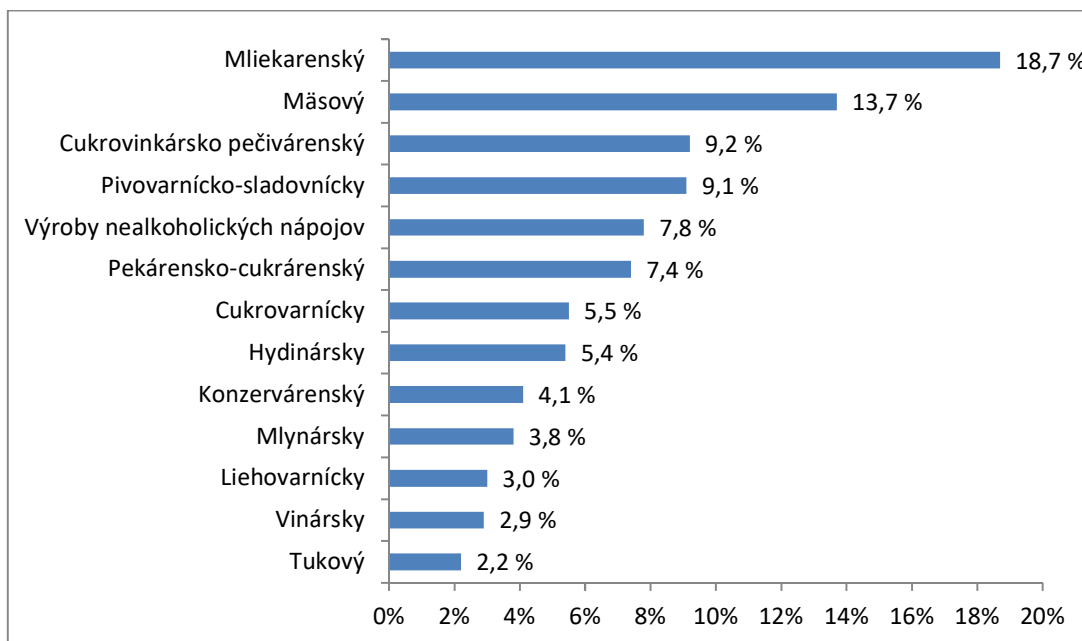
Ekonomická efektívnosť poľnohospodárstva a zmeny, ku ktorým postupne dochádza v súčasnom období vo všetkých členských štátoch Európskej únie, sú významné z hľadiska európskeho trhového priestoru. Na ekonomiku poľnohospodárstva vplyvajú viaceré faktory, ale rozhodujúcu úlohu v tomto procese zohráva Spoločná poľnohospodárska politika (SPP), ktorá významne ovplyvňuje prostredníctvom podpory ekonomiku poľnohospodárskych podnikov. Z tohto aspektu je v súčasnosti rozhodujúce nastavenie SPP, ktoré ďalších sedem rokov ovplyvní poľnohospodárstvo nielen na Slovensku, ale v celej EÚ (Chrastinová & Uhrinčat'ová, 2014).

V potravinárskom priemysle na Slovensku stále a dlhodobo klesajú investície do technológií, čo je výsledkom nedostatočného financovania potravinárskeho priemyslu. Najlepšie zastúpenie v potravinárskom priemysle na Slovensku má

mliekarenský a mäsový odbor. Podľa údajov Ministerstva pôdohospodárstva a rozvoja vidieka Slovenskej republiky a prepočtov uskutočnených Výskumným ústavom ekonomiky poľnohospodárstva a potravinárstva Národného poľnohospodárskeho a potravinárskeho centra (2012) mliekarenský a mäsový priemysel boli v roku 2012 hlavnými odbormi potravinárstva na Slovensku (obr. 1). Silné zastúpenie v potravinárskom priemysle majú aj odbory: pekársko-cukrárenský a pečivárenský, pivovarnícko-sladovnícky. Nízky podiel na celkovej potravinárskej výrobe vykazujú odbory: vinársky, konzervárenský a tukový.

Ministerstvo pôdohospodárstva a rozvoja vidieka Slovenskej republiky v dokumente s názvom „Konceptia rozvoja potravinárskeho priemyslu na obdobie 2014-2020“ (2014) uvádza, že potravinársky priemysel je málo špecializovaný a v niektorých výrobných odboroch neprebehla ešte celkom jeho reštrukturalizácia. Potravinársky priemysel je kapacitne predimenzovaný a kapacity sú využívané nedostatočne. Pri kľúčových výrobkoch sa využíva menej ako 60 percent výrobných kapacít. Najdôležitejším dôvodom ich nevyužívania je zastaranosť výrobných technológií s vysokou spotrebou energie a bez výraznejších inovácií. Potravinárske podniky sú schopné investícií iba za podpory vonkajších zdrojov, teda fondov EÚ, ako vidieť z tabuľky 2, najvyššie investície do potravinárskeho priemyslu na Slovensku boli vykonané v rokoch 2008 – 2010, prostredníctvom PRV SR 2007 – 2013.

Obrázok 1 Podiel jednotlivých odborov potravinárskeho priemyslu na výrobe potravín v roku 2012 vyjadrený v percentách



Zdroj: Ministerstvo pôdohospodárstva a rozvoja vidieka SR (2014a).

V rámci PRV SR na roky 2007 – 2013 najviac finančných prostriedkov vyčerpal sektor obilnín a produktov mlynárskeho priemyslu, olejní a strukovín. Relatívne vyššie sumy finančných prostriedkov boli vyčerpané na ovocie a zeleninu a spracovanie hrozna a výrobu vína. Relatívne nízke finančné prostriedky boli získané do mliekarenskeho a hydínárskeho priemyslu, napriek tomu, že patria k rozhodujúcim výrobným odvetviam potravinárskeho priemyslu na Slovensku. Finančné prostriedky z PRV SR 2007 – 2013 boli takisto investované na obnovu primárnych výrobných kapacít bez diverzifikácie a orientácie výroby viac na špeciality ako na komodity. Táto skutočnosť sa negatívne prejavila hlavne vo vzťahu k ponuke nových výrobkov na trhu. Potravinársky priemysel nemá prepojenie na výsledky vedy a výskumu, čo negatívne ovplyvňuje jeho inovačné schopnosti v oblasti potravín (Ministerstvo pôdohospodárstva a rozvoja vidieka SR, 2014).

Súčasná situácia slovenského potravinárstva aj poľnohospodárstva je dôsledkom nepripravenosti na spoločný odbyt, obchod a marketing v podmienkach jednotného európskeho trhu. K stabilizácii slovenského potravinárskeho priemyslu čiastočne prispel vstup zahraničného kapitálu do rôznych odvetví.

Tabuľka 2 Čerpanie finančných prostriedkov v rámci opatrenia 1.2. Pridávanie hodnoty do poľnohospodárskych produktov a produktov lesného hospodárstva v rámci PRV SR v rokoch 2007 – 2013; stav k 30. 11. 2013

Sektorové zameranie projektu	Počet schválených projektov	Schválený príspevok v eurách		Výška platby v eurách	
		spolu	z toho EÚ	spolu	z toho EÚ
Hrozno a víno	36	24 293 325,98	17 704 676,99	23 799 413,02	17 348 242,83
Hydina a vajca	6	2 553 100, 19	1 914 825, 12	2 418 127,66	1 813 595,73
Liečivé rastliny a koreniny	11	1 224 848, 51	879 342,55	1 066 419,66	763 012,34
Mäso a mäsové výrobky	65	23 576 235,55	17 208 981,21	20 333 231,03	14 803 251,25
Mlieko a mliečne výrobky	34	15 677 037,42	11 757 777,96	14 534 716,69	10 901 037,36
Obilniny a produkty mlynskeho priemyslu, strukoviny a olejiny	53	69 704 788,33	52 268 690,86	67 882 161,38	50 901 720,58
Z toho obilniny a produkty mlynskeho priemyslu	10	15 570 491,92	11 677 868,80	14 469 181,15	10 851 885,82
Obnoviteľné zdroje energie	7	2 453 076,95	1 839 807,68	2 252 994,03	1 689 745,48
Ovocie a zelenina	50	27 646 951,51	20 181 358,70	25 559 339,13	18 653 960,59
Prírodný med	6	1 541 131,84	1 155 848,86	1 471 417,23	1 103 562,89
Zemiaky, sadivá, osivá	7	3 577 015,41	2 408 040,33	3 501 913,98	2 356 003,48
Ostatné	8	1 728 788,60	1 296 591,42	1 435 684,52	1 076 763,37
SPOLU	283	173 976 300,3	128 615 941,69	164 255 418,33	121 410 895,90

Zdroj: Ministerstvo pôdohospodárstva a rozvoja vidieka SR (2014a)

Chýbajúci kapitál do potravinárskeho priemyslu investovali zahraniční obchodníci. Spolu s investičnými prostriedkami presadili overenú obchodnú a marketingovú politiku, čím zvýšili zamestnanosť v potravinárskom priemysle. Po vstupe Slovenska do Európskej únie bol prístup obchodných systémov na trh otvorený a neregulovaný, čo sa významne odrazilo na poklese domácich potravín na trhu. Slovenské potraviny boli vytlačené lacnejšími potravinami zo zahraničia (Ministerstvo pôdohospodárstva a rozvoja vidieka SR, 2014).

Podiel predaja slovenských potravín po vstupe do Európskej únie klesol o 5,2 percentá. V ďalších rokoch podiel postupne klesal v priemere o jedno až dve percentá % za rok. Najnižší podiel dosiahol v roku 2011, a to 45,1 percentá. Od tohto roku sa vláda začala aktívne zaoberať touto vážnou situáciou. Obchodné reťazce vďaka aktívnej politike štátu, ale hlavne zvyšujúcemu sa dopytu po slovenských výrobkoch začali otvárať nové možnosti spolupráce s výrobcami potravín a situácia v tejto oblasti sa začala zlepšovať.

Výsledky najnovšieho prieskumu o množstve slovenských výrobkov v maloobchode realizovaným spoločnosťou GfK v roku 2016 (prieskum sledoval 32 kategórií potravín vrátane 92 podkategórií) v období od 30. 5 do 26. 6. 2016 v 360 predajniach všetkých formátov potravinových reťazcov v rámci celej Slovenskej republiky ukázali, že na pultoch obchodných sietí je v priemere vystavených len 39 percent slovenských výrobkov, pričom najviac ich bolo zaznamenaných v prevádzkach Kaufland a Tesco. Najväčší podiel slovenských potravinárskych výrobkov tvorili: minerálne vody, piva, vína a liehoviny. Naopak najmenej ich bolo v kategóriách chladené mäso, oleje a maslo (Na pultoch máme..., 2016).

Podiel slovenských výrobkov v maloobchodných reťazcoch ovplyvňujú rôzne faktory ako napríklad to, že neustále sa zvyšuje počet položiek v ponúkanom sortimente pre zákazníkov. Dôležitým vplyvom je aj fakt, že viacero významných slovenských dodávateľov, ako napríklad „Palma“, „Milex“ a „Imperátor“

v poslednom období presunulo svoju výrobu do zahraničia, čo výrazne ovplyvnilo celý trh (Na pultoch máme..., 2016).

Základným rozhodovacím faktorom pri nákupe väčšiny slovenských spotrebiteľov bola a aj doteraz je cena a menej pôvod potraviny. Podľa Liptákovej (2011) slovenskí spotrebiteľia prejavujú veľký záujem o domáce výrobky, ale je otázne, či sa tento záujem skutočne prejavuje aj v ich nákupoch. Na Slovensku existujú dve hlavné iniciatívy, ktorých cieľom je motivovať spotrebiteľov k nákupu slovenských potravín, a to zdôraznením ich vysokej kvality a pôvodu.

Prvý z nich je národný program pre poľnohospodárske výrobky a potraviny „Značka kvality SK“, ktorý je podporovaný Ministerstvom pôdohospodárstva a rozvoja vidieka Slovenskej republiky od roku 2004. Druhou iniciatívou je projekt, „Kvalita z našich regiónov“, ktorý bol na Slovensku zavedený od roku 2011 ako

dobrovoľná iniciatíva jednej spoločnosti „Incoma“ na podporu domácich výrobcov. Neexistujú však žiadne aktivity súvisiace s marketingovou propagáciou tradičných a regionálnych potravín v rámci Politiky kvality EÚ (potraviny s označením Chránené označenie pôvodu, Chránené zemepisné označenie a Zaručená tradičná špecialita), čo vedie k tomu, že väčšina spotrebiteľov nepozná tieto označenia a výrobcovia nemajú záujem o ich získanie.

Pokiaľ ide o biopotraviny z pohľadu ich propagácie, situácia na slovenskom trhu je lepšia v porovnaní s tradičnými a regionálnymi potravinami s označeniami v rámci politiky kvality. Príkladom môžu byť aktivity a projekty vedené pôsobením dvoch konvívii v rámci organizácie „Slow Food“ na Slovensku v Bratislave a v Banskej Bystrici napríklad projekt „Dobrý trh“, projekt Stará Tržnica, „Dedičstvo chutí“, v rámci ktorých sú propagované potraviny vyrobené remeselným spôsobom, rešpektujúc životné prostredie a bez geneticky modifikovaných organizmov (ďalej GMO). Často na týchto podujatiach možno nájsť výrobcov biopotravín zo Slovenska, ale aj iných výrobcov, prevádzkovateľov, ktorí predávajú biopotraviny zo zahraničia.

Ministerstvo pôdohospodárstva a rozvoja vidieka Slovenskej republiky v „Konceptii rozvoja potravinárskeho priemyslu 2014 – 2020“ (2014) určilo za strategický cieľ rast jeho efektívnosti a konkurencieschopnosti na európskom a svetovom trhu, čo sa odzrkadlí vo zvýšení potravinovej sebestačnosti Slovenska, zvýšení ponuky kvalitných, bezpečných a cenovo dostupných potravín, zlepšení väzieb na domáce poľnohospodárstvo vrátane zabezpečenia mimoprodukčných funkcií potravinárstva v oblasti rozvoja vidieka, zlepšenia podmienok v rámci ochrany životného prostredia a zvyšovania energetickej efektívnosti. Na základe vypracovanej SWOT analýzy, analýzy jednotlivých potravinárskych výrobných odvetví a vychádzajúc zo schválenej Konceptie rozvoja potravinárskeho priemyslu 2014 – 2020 možno túto stratégiu zhrnúť do týchto opatrení (Ministerstvo pôdohospodárstva a rozvoja vidieka SR, 2014a):

- rast efektívnosti a produktivity potravinárskeho priemyslu,
- zachovanie a rozvoj strategických kapacít potravinárskeho priemyslu,
- posilnenie potravinárskeho priemyslu na domácom trhu a rast jeho exportnej výkonnosti,
- zvýšenie významu potravinárskeho priemyslu v zamestnanosti a rozvoji vidieka,
- priority podpory potravinárskych odvetví z hľadiska národohospodárskeho významu a zabezpečenia potravinovej sebestačnosti.

Biopotraviny, tradičné regionálne potraviny sú úzko spojené s vidiekom. Preto v rámci strategického cieľa „Zvýšenie významu potravinárskeho priemyslu v zamestnanosti a rozvoja vidieka“ MPRV SR určilo podrobnejšie parciálne ciele,

t. j. podporu rastu malých a stredných podnikov najmä v regiónoch s vysokou nezamestnanosťou, rozvoj regionálnych a miestnych trhov, návrat k regionálnym a tradičným potravinám, spracovanie špeciálnej rastlinnej produkcie. Tieto ciele chce MPRV SR dosiahnuť odlišnými opatreniami. Hlavným opatrením je finančná podpora malých, stredných a veľkých podnikov v regiónoch s vysokou nezamestnanosťou. Ďalej podpora spracovávania produkcie v poľnohospodárskych podnikoch len na výrobky s vyššou pridanou hodnotou, podpora všetkých foriem „krátkych reťazcov“ a spracovávania bioprodukcie. Významnou činnosťou ma byť tiež návrh a uplatnenie novej legislatívy, ktorá zohľadňuje vplyvy najmä na malé a stredné spracovateľské prevádzky.